

Migdalski, Paweł

"Herby i motywy heraldyczne na monetach zachodniopomorskich", Radosław Gaziński, Genowefa Horoszko, Szczecin 2005 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 98/2, 305-306

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

tekst jedynie z na poły amatorskich publikacji opartych wyłącznie na udostępnianych przez władze muzeum zdjęciach oraz pobieżnej lekturze oryginału. Najpełniejsze i najbardziej staranne wydanie, którego autor przez tydzień miał dostęp do papirusu, ukazało się jedynie jako odpowiedni rozdział monografii poświęconej kosmogonii i kosmologii greckiej (Gabor B e t e g h, „The Derveni Papyrus. Cosmology, Theology and Interpretation”, Cambridge 2004). W najnowszych wydaniach fragmentów orfickich (Alberto B e r n a b é, „Poetae Epici Graeci. Testimonia et Fragmenta”, pars II, „Orphicorum et Orphicis Similium Testimonia et Fragmenta”, Fasciculus 1, Monachii et Lipsiae 2004, Fasciculus 2, Monachii et Lipsiae 2005) zamieszczano odpowiednie fragmenty papirusu na podstawie wspomnianych wyżej publikacji.

Wydanie greckich uczonych spełnia wszelkie wymogi pełnej, naukowej edycji tekstu i całkowicie oparte jest na lekturze oryginału. Przynajmniej w kilku miejscach zmienia ono dotychczasowe lekcje, chociaż niezupełnie doskonały aparat krytyczny nie zawsze pozwala dobrze zrozumieć powody zmiany przyjętej dotąd lektury. W tym sensie wydania Gabora Betegha, Richarda J a n k i („Zeitschrift für Papirologie und Epigraphik” t. CXLI, 2002, s. 1–62) czy Fabienne J o u r d a n („Le Papyrus de Derveni”, Paris 2003) nadal będą musiały być brane pod uwagę.

Najnowsza edycja przynosi także nieznaną dotąd strzępy tekstu zachowane na drobniutkich fragmentach pokruszonego papirusu, których nie da się połączyć z lepiej zachowaną partią tekstu. Mogą one pomóc przy dalszych pracach nad całością zwoju i próbami rekonstrukcji poematu orfickiego (istnieje dotąd jedna, autorstwa Martina W e s t a). Nieocenioną pomocą przy lekturze są też wysokiej jakości zdjęcia wszystkich zachowanych fragmentów papirusu zamieszczone na oddzielnych tablicach. Tłumaczenie angielskie jest oczywiście pewną interpretacją tekstu wspartą obszernymi komentarzami.

Włodzimierz Lengauer

Radosław G a z i ń s k i, Genowefa H o r o s z k o, *Herby i motywy heraldyczne na monetach zachodniopomorskich*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, Uniwersytet Szczeciński, „Rozprawy i Studia” t. DLIII, s. 160.

Praca szczecińskiego historyka, archiwisty i bibliotekarza w jednej osobie Radosława G a z i ń s k i e g o oraz numizmatyka Genowefy H o r o s z k o jest poświęcona motywom heraldycznym na monetach zachodniopomorskich. Rozpoczyna ją wstęp, w którym krótko omówiono dzieje mennictwa na Pomorzu, dotychczasowe badania nad numizmatyką i heraldyką pomorską oraz źródła — czyli w tym przypadku monety, pochodzące zwłaszcza ze zbiorów Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Szczecinie. Zasadnicza część pracy została podzielona na dwa rozdziały.

W pierwszym, poświęconym herbowi książęcemu, przedstawiona została ewolucja herbu dynastii — gryfa oraz jego warianty na monetach od początków do upadku księstwa w XVII w. Gryf trafił na monety dopiero w czasach Barnima I w drugiej połowie XIII w. Znak ten był później uwidaczniany na rewersach monet wybijanych przez miasta w dobie osłabienia władzy książęcej, nie miały go natomiast monety biskupie. W okresie jednoczenia księstwa, za czasów Eryka II, powstał pierwszy książęcy herb wielopolowy. Zjednoczenie Pomorza przez jego syna Bogusława X miało swój wyraz w bitych przez niego monetach poprzez umieszczanie na nich herbu Pomorza oraz herbu Rugii jako

symboli jedności ziem po przyłączeniu wólogosko–bardzkiego spadku po Wacławie X. Bogusław X przeprowadził reformę monetarną w państwie, m.in. odebrał miastom (oprócz Strzałowa) prawo bicia własnego środka płatniczego. Za jego czasów na monety wprowadzono wielopolowe tarcze herbowe, wyobrażające herby poszczególnych ziem pomorskich. Książę ten był też najprawdopodobniej autorem wielkiego dziewięciopolowego herbu Pomorza, łamiącego — co ciekawe — heraldyczną zasadę alternacji. Na monety trafił on dopiero w 1585 r. W schyłkowym okresie istnienia księstwa wybijano także wizerunek gryfa uzbrojonego w miecz i trzymającego Biblię jako symbol obrońcy kraju i wiary protestanckiej. W XVI w., mimo ponownego podziału państwa, nie wytworzyły się osobne herby i utrzymano wspólną symbolikę heraldyczną.

W rozdziale drugim przedstawiono na wstępie pokrótce dzieje mennictwa miejskiego oraz problemy badawcze z tym związane, aby następnie przejść do omówienia herbów i motywów heraldycznych na monetach miast zachodniopomorskich w porządku alfabetycznym: Dymina, Gardźca nad Odrą, Goleniowa, Gryfii, Kamienia Pomorskiego, Koszalina, Nakła nad Piałą, Pozdawilka, Słupska, Stargardu, Strzałowa, Szczecina, Trzebiatowa nad Regą, Uznamu, Wolina i Wólogoszczy. Zwrócono uwagę na wpływ symboliki herbu widniejącego na pieczęci miejskiej na monetę bitą przez dany ośrodek, a także na fakt, że jedynie na monetach strzałowskich oraz koszalińskich zabrakło herbu książęcego — gryfa.

W zakończeniu wskazano m.in. na pilną potrzebę opracowania heraldyki miast pomorskich. Książkę zamyka bibliografia, podsumowanie w języku niemieckim, bogaty materiał ilustracyjny wraz ze spisem. Prezentowana praca jest jedną z pierwszych w nauce polskiej łączącą dwie nauki pomocnicze historii: numizmatykę i heraldykę, zarazem pierwszą dla ziem dawnego księstwa zachodniopomorskiego. Oprócz wysokiego poziomu merytorycznego i faktograficznego dodatkową atrakcją pracy jest dodanie do niej na okładce kopii rewersu talara ostatniego księcia Pomorza — Bogusława XIV z 1636 r.

Paweł Migdalski

Roman Baron, *Nad Olzą i Ostrawicą. Działalność społeczno–wychowawcza i oświatowa Towarzystwa Szkoły Ludowej w Zagłębiu Ostrawsko–Karwińskim (1894–1919)*, Uniwersytet Opolski, Opole 2006, s. 150.

Dyskusje wokół stosunków polsko–czeskich na Śląsku Cieszyńskim oraz jego morawskim pograniczu toczą się od przeszło stu lat, a podstawowym przedmiotem sporów jest etniczny charakter ludności tych ziem oraz przebiegających tam procesów narodotwórczych. Od czasu powstania pierwszych organizacji czeskich i polskich, skargi śląskiego poety Petra Bezruča *sto tisíc nas poněmčili, sto tisíc nas popoľštili, smíme žít?* oraz apeli polskich pisarzy i działaczy, by ratować rodziną, polską ludność przed germanizacją i czechizacją (znakomity polski historyk, urodzony w Karwinie Józef Chleboczyk, mawiał, że niektórzy Czesi skłonni są określać go terminem *popoľštěný Moravec*), co pewien czas kwestia ta pojawia się w rozmaitych publikacjach, często jako powtarzanie rekryminacji i argumentów sprzed wieku. Nic dziwnego, że nawet niewielkie przyczynki do dziejów mieszkańców tych ziem, jeśli odpowiadają kryteriom warsztatu historyka, zasługują na uwagę.